

İSLAM MEDENİYETİNDE TIP

İslamiyet M.S. 7. yy dan itibaren kısa bir sürede Orta Doğu, Mısır, İran, Türkistan, Kuzey Afrika ve İspanya'ya yayılmıştı. İslam orduları bu toprakları ele geçirirken ilim adamları da bu ülkelerde karşılaştıkları uygarlıklardan faydalanmaya gayret etmişler ve ilmin gelişmesine çok önem vermişlerdi. İslamiyeti kabul eden ve zamanın ilim dili olan Arapça ile yazan büyük hekimlerin tıpta da çok önemli katkıları olmuştur.

M.S. 7. yy' dan 9. yy' a kadar "Tercüme Devri" olarak kabul edeceğimiz devrede; Eski Yunan ve Hint eserleri ayrıca Farsça ve Süryanice yazılmış tıp eserleri Arapçaya tercüme ediliyordu. Antik çağın bilim ve felsefesi yeniden keşfedilmişti. Bu devirde Hipokrat'ın , Galen'in , Dioskorides'in, Oribasius'un , Efesli Rufus, Soranus, Aydınlı İskender ve Folus'un eserleri Arapçaya çevrildi. Bu tercümeleri yapanlardan en önemlileri; Ebu Yusuf El Kindi(Al-Kindy), Huneyn bin İshak , Ciorcis ve Cibrail Bahtışu'lardır.

İslamiyet 9. yy'dan sonra "Telif" devrini yaşamıştır. Bu parlak devirde İslam hekimleri insanlığa mal olmuş daha önceki bilgileri okumuş öğrenmiş, bu bilgileri tartışarak kendi tecrübe ve bilgilerini de katarak çok önemli eserler meydana getirmişlerdi. Bu bilim adamları tıbbı kendi tecrübe ve bilgilerini katmışlardı. Bugün "gelişim tarihi" ni inceleyen bilim adamlarının hemfikir oldukları sonuç şudur: Buluş tarihinin incelenmesinin bize öğrettiği ilke, hiçbir buluşun tek bir kişinin kafasından çıkmadığıdır. Bunun tek bir istisnası bile yoktur. Çünkü insan zekası daha önce yapılmış buluşların çağrıştırdığı düşüncelerle zincirlere yeni bir halka eklemekten öteye bir varlık gösteremiyor, gösterememiştir. Ünlü İslam hekimleri de tıp bilimine ve özellikle, tedavi alanına çok önemli katkılar yapmışlardır.

Orta çağ tıbbını Doğuda ve Batıda etkileyen ünlü tıp bilginleri Ali bin Abbas, İbni Sina, Ebubekir Razi, Zahravi, Biruni idi. Bu âlimler yazdıkları tıp eserleri ile zamanlarında ve daha sonraki yüzlerce yıl tıp dünyasında aranmış, okunmuş ve uygulanmıştı. Biz bunlardan sadece İbni Sinayı ve tıbbı katkısını göreceğiz.

İBNİ SİNA (MS 980-1037)

İbni Sina olarak tanıdığımız Ebu Ali Hüseyin , çağdaşları onu "Şeyh-el-Reis" öğrencileri "Reis", Batı dünyası da "Avicenna" olarak tanır.

İbni Sina pozitif ilimlerde ve felsefede çok eser yazmış olmakla beraber asıl tıp alanında rakipsiz bir otorite olarak kabul edilir. Beş yaşında eğitime başlamış, üstün zekâsı ile 10 yaşında iken devrin klasik eğitimini bitirmişti. Mantık ve Öklit Geometrisini ünlü matematikçi Abdullah Natili'den, fizik matematik ve metafiziği kendi kendine öğrenmişti. 16 yaşından itibaren tıp ve fizyoloji öğrenmeye başlamış ve inanılmayacak kısa bir sürede bu alanda kendini kabul ettirecek ölçüde "tıp bilgini" olmuştu.

17 yaşındayken Samanoğulları hükümdarı Nuh hastalanmış, hiçbir hekim tedavi edemeyince genç hekim İbni Sina çağrılmıştı. İbni Sina hükümdarı sağlığına kavuşturmuş böylece ünü bütün o çevrede konuşulur olmuştu. Saray hekimliğine de atandı. Böylece sarayın özel kütüphanesi kendisine açıldı. Buradaki tıp kitaplarını okuyup incelemesi kendisinin tıp alanında rakipsiz duruma ulaşmasını sağladı.21 yaşında iken çok önemli iki matematik eseri yazdı. 25 yaşındayken Cürcan'a gidip yerleşmişti. Burada Ebu Ubeyd el-Cürcani ile tanışmıştı. Bu şahıs 25 yıl süresince İbni Sina'nın talebesi, asistanı ve dostu olacaktır.

İbni Sina'nın 32 yaşındayken Büveyhi Devleti hükümdarı Şemsed Devle'yi ağır bir hastalıktan kurtarmıştı. Bu başarısı onun vezirliğe yükselmesine sebep oldu. Siyasi faaliyetlerin ağır yükü altında çalışmalarına da devam etmiştir. 1020 yılında Aristo felsefesinin yorumu olan önemli eseri olan "Kitab al-Şifa" yı yazmıştı. Koruyucusu Şemsed Devle ölünce yerine geçen oğlunun vezirlik teklifini kabul etmemiş bu sebepten Funcan şatosuna hapsedilmişti. Dört ay zindanda kalır, bu süre içinde de önemli bir eser kaleme alır. Asistanı Cürcani tarafından zindandan kaçırılır. 1024 yılından vefatı olan 1037 yılına kadar olan devrede kendisi Isfahan'dadır. Kakuyiler hanedanının hükümdarından ilgi görmüştür. Bu devrede bir çok eserini yazmak ve yarım kalanlarını tamamlamak imkânını bulur. Astronomi alanında gözlemler yapıyor ve yeni aletler tasarlıyordu. Bu arada Gazneliler ordusu Isfahana girmiş, bu karışıklıkta kendisinin de evi, kitapları ve aletleri hasar görmüştü. Sıhhati gittikçe bozuluyordu. İyice rahatsızlanınca kendini tedavi etmekten vazgeçti. Asistanlarının da tedavi etmesine müsaade etmedi. 1037 yılında 57 yaşında öldü.

İbni Sina hayatını (otobiyografisini) 32 yaşına kadarki devresini kendisi yazmıştır. Daha sonraki devreyi ise sadık dostu ve asistanı Cürcani yazmıştır.

Eserleri: Bilindiği kadarıyla İbni Sina'nın 276 kitabı vardır. Bunlardan 43 tanesi tıbbadır. Kitaplarının çoğunun ya tamamı veya kısmen kaybolmuştur. En önemli eserleri : El-Şifa, El-Necat, El-Kanun fit-Tıbb, El-İşaret dır. İbni Sina felsefede Aristo'nun en iyi yorumcusudur. İbni Sina Aristo felsefesi ile onun İskenderiyeli yorumcularını bilhassa "Yeni Eflatuncular" ı kaynaştırmış, bu fikirleri tevhid (Tanrının birliğini bilme ve bu birliğe inanma) inancı ile uzlaşacak tarzda yorumlamıştır. Doğu dünyası Yunan felsefesinde İbni Sina'dan daha büyük bir yorumcu bulamamıştır.

El-Kanun fit-Tıbb (KANUN) : İbni Sina'nın 5 ciltlik büyük tıp kitabı. Zamanın bütün tıp bilgisini, kendi bilgi ve tecrübeleriyle birleştirmiş ve anlaşılır bir dille kaleme almıştır. Bu kitap Doğuda ve Batıda tıp eğitiminde başyapıt olarak kullanılmıştır. Kanun'un ilk latince tercümesi İspanya'nın Toledo şehrinde Cremonalı Gerard tarafından 12. yüzyılda yapılmıştır. Daha sonra Avrupa'da bir çok kez basılmıştı. 18.yüzyıla kadar tıp fakültelerinde okutulmuştur.

Kanun :

- 1.Cilt(Külliyat el-Kanun) anatomi ve fizyoloji ile ilgilidir.
- 2.Cilt (Müfredat) alfabetik olarak tedavide kullanılan tek tek ilaç maddelerinden bahseder.
- 3.Cilt (Mualecat): Bu kitapta vücudun baştan ayağa doğru çeşitli organlarında görülen hastalıklarını anlatır. Burada bağırsak hastalıkları, plevra iltihabı, zührevi hastalıklar hakkında ilgi çekici bilgiler yer alır.
- 4.Cilt (Hummiyat) : ateşli hastalıklar, küçük cerrahi, kırıklar,çıkıklar, kızamık,çiçek gibi döküntülü hastalıklara aittir.
5. Cilt : (Mürekkebat veya Akraadin) Tedavide kullanılan ilaçların reçeteleri ve hazırlanmaları hakkında bilgi verir.

İbni Sina'nın Tıbbaya Getirdikleri

- Hastalıkları muayene ederken, bünyelerine, mizaçlarına, yaşayışlarına, aldıkları gıdalara, yaptıkları beden hareketlerini büyük dikkatle sorar ve dinlerdi.
- Hasta vücudunu baştan ayağa kadar tetkik eder, karaciğer ve dalağı eli ile yoklar, muhtemelen göğsü dinlerdi. Nabız ve idrarı muayene ederdi.
- Kanseri, hacmi gittikçe artan ve kökleri civar hücreler içine sokulan, tahrip edici bir ur olarak anlatırdı.

- Galen gözün dört kasından bahsettiği halde İbni Sina bunların altı olduğunu iddia etmiş, retinanın görmede olan rolünü bildirmişti. Gözbebeklerinin hareketini açıklamıştı.
- Beyinde tümör teşekkül edebileceğini belirtmiştir.
- Yüz felçlerini, mide ülserini, pilor darlığını çok güzel açıklamıştır.
- Diyabetin semptomlarını tetkik etmiştir.
- Sarılığın çeşitlerinin nedenini araştırmıştır.
- Vebanın yayılmasında sıçanların rolünü sezmiştir.
- Bazı bulaşıcı hastalıkların plasenta yolu ile geçebileceğine dikkati çekmiştir.
- Güç doğumlarda iptidai bir forseps kullanılmasını tavsiye etmiştir.
- Tedavide sert olmayan laksatiflere, lavmanlara, buz keselerine, sıcak soğuk su banyolarına , spora ve içilecek memba sularına önem verirdi.
- Zamanına göre çok derin psikiyatri bilgisine sahipti. Psikosomatik hastalıklardan anlayan hekimlerin en iyisi olarak kabul edilir.

İSLAM TIBBI BATIYA GEÇİYOR

İslam Medeniyeti zamanında Yunan ve Roma döneminde yazılan eserler özellikle Hipokrat ve Galen'in eserleri tercüme edilmiş,Cundişapur aracılığıyla Hint, İran tıbbı da bu bilgilere eklenmişti. Bağdat,Şam, Kahire gibi birçok merkezde önemli hastaneler açılmış, orada yetişen hekimler mevcut bilgilere birçok katkılar yapmışlardı. Tıp geliştirildi ve yeni büyük eserler yazıldı. Bu Arapça Tıp eserlerinin Batıya geçmesi ve Latinceye tercümeleri ile Batı bu büyük tıp eserleriyle tanıştı. Bu kitaplar uzun bir süre tıp fakültelerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.

11.yüzyılda Afrikalı Konstanten, 12. yüzyılda Kremonalı Gerard Arapça yazılan tıp kitaplarını Avrupa'daki bilim dili olan Latinceye çevirdiler. Çevrilen bu tıp kitaplarından İbni Sina'nın Kanun'u, Ebubekir Razi'nin El-Havi'si, Ebul-Kasım Zahravi'nin Cerrahname'si tıp okullarında ders kitabı olarak okutuldu.